

William Shakespeare (1564 – 1616): Romeo a Julie (1595 – 1596)

Prolog

CHÓR: Dva rody vznešené a mocné stejně
v překrásné Veroně – kam vás teď zvem –
krev krví znovu smáčí beznadějně,
starou zášť živí novým plamenem.
Z těch beder znesvářených do krve
vzdor hvězdám vzejde milenecký pár;
smrt těch dvou milenců však teprve

pohřbí ten starý rodičovský svár.
O jejich lásce k smrti předurčené,
o nenávisti rozhádaných rodin,
která ty děti do záhuby vžene,
sehrajeme hru v trvání dvou hodin.
Když něco pokazíme, dobře víme,
že s vaší pomocí to napravíme.

Ocitáme se tedy v italském městě Veroně v době současné Shakespearovi. Životem města prolíná odvěké nepřátelství mezi dvěma velmožskými rody, Monteky a Kapulety. Marně sám veronský kníže napomíná oba rody a hrozbami se je snaží odvrátit od vzájemných pouličních soubojů. Patriarchové obou rodin, Montek a Kapulet, dokáží sice slovy ocenit i příslušníka znesvářené strany – Montekův jediný syn Romeo (asi sedmnáctiletý), který se pútek straní, má ve městě všeobecně dobrou pověst –, ale oba otcové cítí mezirodové nepřátelství jako odkaz předků, z něhož se nelze vymanit.

Romeo na dálku miluje Kapuletovu neteř Rosalínu: skutečnou lásku však zatím nepoznal. Zato jediná Kapuletova dcera, čtrnáctiletá Julie, se má vdávat; uchází se o ni mladý hrabě Paris a rodiče takovému svazku přejí. Paris se má s Julií poprvé setkat na plese, který Kapuletové pořádají.

I. 3.

PANÍ KAPULETOVÁ: (...) Řekni mi, Julie, myslelas někdy
na vdávání? Jak je to s tebou, řekni.

JULIE: Taková čest mě ve snu nenapadla.

CHŮVA: Čest! Nebýt já tvá chůva, řekla bych,
žeš sála moudrost z mateřského prsu.

PANÍ KAPULETOVÁ: Už je čas myslet na vdavky. I z mladších
než ty jsou tady ve Veroně matky
a všichni si jich váží. Já v tvých letech,
jestli se nemýlím, už měla tebe.
Zkrátka a dobře, skvělý hrabě Paris
má v úmyslu tě pojmout za ženu. (...)

CHŮVA: Mužský, jak když ho vystřihne, no ne,
slečinko, slečno, jako obrázek! (...)

PANÍ KAPULETOVÁ: Co tomu říkáš, můžeš ho mít ráda?

Večer ho uvidíš na našem plese
a v jeho tváři budeš číst jak v knize,
do které krása vepsala svůj erb. (...)
Ta kniha lásky, zatím nevázaná,
má vazbu mít, a tou je krásná panna.
Je žádoucí a zcela přirozené,
když muž svou pýchu skryje v krásné ženě.
Vždyť v očích mnohých kniha zkrásní hned,
když zlatý příběh spiná zlatý hřbet.
Ty jeho buď; co má, hned tvoje bude,
on bude tvůj a tebe neubude.

CHŮVA: Spíš přibude, pak nabude, a bude!

PANÍ KAPULETOVÁ: Stačí jen říct, a budete hned svoji.

JULIE: Já uvidím, až uvidím, zač stojí.

Budu však hledět, abych se zahleděla,
protože vím, že vy byste to chtěla.

Na ples ovšem nepozorovaně proniknou i Romeo se dvěma kamarády; stejně jako ostatní muži tanečníci mají masky. Romeo spatří Julii a je jí zcela okouzlen.

I. 4.

ROMEO: Vedle ní pobledne hned každá
svíce,
na tváři noci žhne jak náušnice,
jak diamant, jak nejvzácnější skvost,
až za hrob krásná, krásná navýsost.
Vedle ní hasnou všechny krasavice,

vrány jsou ony, ona holubice.
Až skončí tanec, zjistím si, kde stojí,
do její ruky šťastně vložím svoji.
Rosalina? Co je to za otázku?
Teprve dnes jsem poznal pravou lásku.

Romeo s Julií tančí. Dívka zatím netuší, kdo ten mladík ve skutečnosti je. Jejich dialog, který vyvrcholí polibkem, je vlastně shakespearovský sonet: ukazuje, jak se vztah mezi oběma mladými lidmi stává intimním

ROMEO: Jestli má ruka nevhodně a směle
znesvěcuje tvou dlaň, tu svatyni,
ať rty jsou poutníci, co uzarděle
svým něžným hříchem ten hřích odčiní.

JULIE: Své ruce křivdíš, a to velice,
vždyť jako svátost vzýváš mne svou dlaní,
poutník se dotkne ruky světice,
dlaň líbá dlaň, než vyřkne zbožné přání.

ROMEO: Světice mají rty – i poutníci.

JULIE: Ty rty jsou, poutniče, jen na
modlení.

ROMEO: Světice, vyslyš ústa prosící –
beznaděj ihned ve víru se změni.

JULIE: Vyslechnu mlčky tvoje svaté přání.

ROMEO: Tvé mlčení je pro mne
požehnání.

Políbí ji.

Tvůj polibek mi ze rtů vinu smyl.

JULIE: Ty mé teď nesou dvojnásobný
hřích.

ROMEO: Polibek napraví, co pokazil,
jen polibkem.

Líbá ji.

JULIE: Ty líbáš jako z knih.

Romeo je však na plese poznán. Juliin bratranec Tybalt ho chce zabít, ale zamilovaná Julie přijímá nečekanou hru osudu, jenž ji zasáhl.

JULIE: Má lásko, z nenávisti zrozená,
sotva se zrodíš, rodem zrazená,

osudná lásko, vyvedlas to skvěle:
milovat musím svého nepřítele.

II. 1.

Romeo opustí ples, ale láska mu nedovolí odejít domů. Osamělý v noci v palácové zahradě hledí vzhůru k oknu Juliiny ložnice. Následující scéna, tradičně zvaná balkonová, je nepochybně nejslavnějším milostným dialogem v celých dějinách světového dramatu.

Nahoře vystoupí Julie.

ROMEO: Pst! Tam v tom okně svítá. Julie
už vychází jak slunce za rozbřesku.

Jen sviť, mé slunce, sviť a zabij lunu,
co zbledla samou závistí a hořem,

že ty, ač v jejích službách, celá záříš. (...)

JULIE: Můj Bože.

ROMEO: Ona mluví.

Mluv dál, mluv dál, můj zářný anděli.

Jsi stejně krásná jako Boží posel,
co po nebi se vznášá na křídlech,
zatímco dole smrtelníci žasnou,
v údivu obracejí oči v sloup
a on se pěkně vozí na oblaku
a zvolna pluje po nebeské pláni.

JULIE: Romeo, Romeo, proč jsi Romeo?
Zavrhni otce, odhod' svoje jméno,
nebo když nechceš, přisáhej mi lásku,
a já se zřeknu rodu Kapuletů.

ROMEO (*Stranou*): Mám promluvit,
anebo ještě počkat?

JULIE: Jen tvoje jméno je můj nepřítel.
Vždyť ty jsi ty, i kdybys nebyl Montek.
Co je to Montek? Ruka, noha, tvář
anebo nějaká část těla?
To přece není Montek! vyměň jméno!
Co je to jméno? To, čemu se říká „růže“,
pod jiným jménem vonělo by stejně.
A kdyby Romeo měl jiné jméno,
zůstal by pořád stejně dokonalý.
Romeo, prosím, odhod' svoje jméno,
na kráse ti to v ničem neubere.

ROMEO: Beru tě za slovo.

Řekni mi „lásko“, a tím mne znovu pokřtíš.
Už nejsem Romeo, chci být tvá lásko. (...)

JULIE: Ještě že tvář mi halí maska noci,
jinak bys viděl, jak jsem rudá studem,
žeš slyšel, co jsem řekla. Co mám dělat?
Vzít zpět svá slova? Říkat, co se sluší?
S tím je teď konec. Sbohem, dobré mravy
Miluješ mne? Já vím, že řekneš „Ano“.
I kdybys přísahal, moh bys však lhát.
Zrazeným láskám se prý bozi smějí.
Romeo milý můj, máš-li mne rád,
mluv pravdu. Myslíš-li si, žeš mne získal
snadno, hned budu dělat drahoty,
budu se mračit, budu protivná,
ale jen proto, abys mě víc chtěl.
Zbláznila jsem se, do tebe, můj milý,
a tak se chovám možná nepatříčně,
věř mi však, že jsem věrnější než slečny,
co tváří se jak upejpavost sama.
Možná jsem měla být víc zdrženlivá,
jenže já nevěděla, že jsi slyšel

horoucí vyznání mé lásky. Jenom
si nesmíš myslet, že se dávám snadno.
To černá noc ti zjevila mou lásku.

ROMEO: Při luně na nebi ti přísahám,
co stříbrem skrání temné skrání stromů –

JULIE: Při luně nepřisáhej, nestálá je
a na nebi se pořád jenom mění.
Tvá láska nesmí být tak vrtkavá.

ROMEO: Při čem mám přísahat?

JULIE: Nepřisáhej vůbec.

Při sobě samém přisáhej, když musíš.
Modlím se k tobě jako k božstvu lásky
a uvěřím ti. (...)

Chůva volá.

CHŮVA: Slečno!

JULIE: Už běžím! – Jestli to však se mnou
vázně

nemyslíš, zapřísahám tě –

CHŮVA: Slečno!

JULIE: Už běžím!

– abys mě nechal mému zármutku.

Zítří ti pošlu vzkaz!

ROMEO: Na vlastní duši –

JULIE: Tisíckrát dobrou noc, dobrou noc.

Odejde. (...)

ROMEO: Být tak tvůj spánek – dopřál
bych ti klid,

šťastný, že smím se v tobě usídlit.

Za mnichem Vavřincem chci teď rychle jít –
mou velkou lásku musí posvětit. (...)

II. 2.

Mnich Vavřinec zná dobře život, a když se mu Romeo svěří se svou láskou k Julii, mnich nešetří tónem realistické skepse.

VAVŘINEC: Františku svatý, on má zase jinou!

Skoncovals rychle s tou svou Rosalinou. Tak se to dneska s láskou mladých lidí má: srdcem se neřídí, jen očima. (...)

Vždyť žena padnout důvody má pádné, když muž sám sebe vůbec neovládne.

ROMEO: Rozmlouval jste mi lásku k Rosalině.

VAVŘINEC: Lásku? Tys bláznil jen po ženském klíně!

ROMEO: Říkal jste mi, že ji mám pustit k vodě.

VAVŘINEC: Ne měnit ženské, jak je dneska v módě.

ROMEO: Neměním ženské. Poznal jsem tu pravou, co láskou splácí lásku z lásky danou.

Romeo požádá Vavřince, aby jej a Julii oddal, a Vavřinec mu to slíbí; vytušíme, že proto, aby svatba přispěla ke smíření obou rodů. Zároveň však Tybalt dopisem vyzve Romea na souboj.

Julie podle svého slibu pošle chůvu, aby vyhledala Romea, a ten po ní Julii vzkáže, jak se dohodl s otcem Vavřincem.

II. 4.

JULIE: Kde vězí chůva? V devět odešla a do půl hodiny tu měla být.

Možná ho hledá. Ne, ne, spíš se loudá!

Poslíčkem lásky má být myšlenka, co rychlejší je nežli paprsek,

když ráno slunce žene stíny z kopců.

Bohyně lásky má své hrdličky

a Amor létá na svých vlastních křídlech.

Slunce je v zenitu, a ona nikde!

Odešla v devět a teď máme dvanáct!

Tři nekonečné hodiny je pryč!

Mít mladou krev a vědět, co je vášeň,

ode mne k němu lítá jako míč,

sem tam, a sem tam, a zase zpátky.

Stárí se belhá pomalu a ztěžka,

protože ví, že nemá už co zmeškat.

Vystoupí Chůva a Petr.

Už jde! Mluv, dušinko, mluv! Co mi neseš?

Setkali jste se? Sluhu pošli pryč!

CHŮVA: Počkej u vrat, Petře.

Odejde Petr.

JULIE: Mluv, milá chůvo! Bože, ty jsi smutná!

I smutnou zprávu řekni vesele.

Neseš-li dobrou, nebuď rozladěná

a nekaz krásnou hudbu šťastných zpráv.

CHŮVA: Fuj, to mám v těle, nech mě vydechnout.

Klouby mě bolí, nohy necítím.

JULIE: Dám ti své klouby, ty mi dej své zprávy.

Chůvičko, chůvo, prosím, prosím, mluv.

CHŮVA: Svět se snad nezboří, když chvílku počkáš.

Vždyť sama vidíš, že mi došel dech!

JULIE: Popadáš dech, a dechem klidně plýtváš,

když mi tu říkáš, jak ho popadáš?

Říkáš mi dlouze, že nemůžeš mluvit.

Radši mi stručně řekni, co máš říct.

Jsou tvoje zprávy dobré, nebo špatné?

Tohle mi řekni. Podrobnosti vynech.

Dobré, nebo špatné? Chci to vědět. Hned! (...)

CHŮVA: Marjápanno, ty jsi

jak splašená. To je mi chování!

To je tvůj vděk? Ty klouby, ach ty klouby!

Příště si běhej za Romeem sama!

JULIE: Nech už těch nářků! Co řek Romeo?

CHŮVA: Máš dovolení jít dnes ke zpovědi?

JULIE: Mám.

CHŮVA: Tak honem běž za otcem
Vavřincem.
Čeká tě ženich. Budete se brát.
Jak krásně zrudla naše slečinka!
Brzo však zrudneš, věř mi, ještě víc.
Ty do kostela, já jdu pro žebřík.
Po něm si dneska hnedka po setmění

tvá láska vlezte k tobě do postele.
Uf, to je dřina – tobě pro radost.
Však ty se v noci ještě nadřeš dost!
Teď se jdu najíst, ty leť do kostela.

JULIE: Za štěstím letím, jak bych křídla
měla!

Otec Vavřinec Julii a Romea tajně oddá. Romeo se pak vrátí do města a vmísí se do hádky mezi mladými Monteky a Kapulety, které vede provokující Tybalt. Romeo se snaží spor urovnat – jen on ví, že teď už je s Kapulety příbuzný. Romeův přítel Merkucio však tasí kord proti Tybaltovi a ten jej v souboji probodne. Romeo vzápětí přítelovu smrt pomstí: v souboji zabije Tybalta. Rozezlený kníže opět vyčte oběma rodům jejich vzájemnou nenávist a Romea za trest vypoví z města.

Kapuletové přemáhají smutek nad Tybaltovou smrtí, ale Julie ví, že Tybalt byl strůjcem celé neblahé události. Romeo a Julie ještě spolu stráví noc lásky a ráno Romeo opustí Veronu. Na Vavřincovu radu odejde do Mantovy, kde má počkat, až se situace uklidní a bude možné požádat knížete o milost. Kapuletové ovšem mezitím chystají brzkou Juliinu svatbu s Parisem. Julie v slzách odmítá a rozrušený otec jí dá na vybranou: buď sňatek s Parisem, nebo odchod z rodinného domu. Julie žádá o pomoc otce Vavřince. Vavřinec jí dá lahvičku s lektvarem, po jehož požití Julie upadne do spánku tak hlubokého, že všichni uvěří, že zemřela, a ze svatby s Parisem tak sejde. Dívčino tělo Kapuletové odnesou do rodinné hrobky. Tam ji podle Vavřincova plánu má nalézt Romeo, jemuž mnich o celé věci posílá zprávu, a oba milenci se mají spolu odebrat do Mantovy.

Vavřincův posel se však nešťastnou shodou okolností s Romeem nesetká. Zato za Romeem dorazí jeho někdejší sluha Baltazar se zprávou o Juliině smrti. Zdrčený Romeo si od lékárníka koupí prudký jed a vyrazí zpět do Verony, aby ukončil svůj život vedle Juliina těla. Před hrobkou se setká s Parisem, který sem přišel položit květiny. Romeovi však chce v proniknutí do hrobky zabránit a Romeo jej v šermířském souboji zabije. Pak vstoupí do hrobky a stále dojat Juliinou krásou vypije jed a zemře vedle své lásky. Vzápětí dorazí otec Vavřinec, který se marně snažil svým spěchem zabránit nejhoršímu. Julie se probudí, a když spatří mrtvého Romea, z bezmezného žalu se probodne jeho dýkou. Teprve nad mrtvými těly milenců se oba rody – za přítomnosti knížete – usmíří.

Poznámky a vysvětlivky:

Amor – antický bůh lásky; **bohyně lásky** – řec. Afrodité, lat. Diana; antická bohyně lásky a ženské krásy; **uzarděle** – zčervenale (z citového pohnutí).

Wiliam Shakespeare: Romeo a Julie: poznámky k interpretaci

Romeo a Julie je nepochybně **nejpopulárnější Shakespearova hra** a jména jejích titulních postav pronikla ve frazeologismech či metaforách do jazyků celého světa. Z renesanční literatury se to podařilo už jen jedině knize – a postavě –, a to je Cervantesův *Don Quijote*. Obě díla mají ještě něco společného: vznikla až v závěru renesanční doby a v mnohém se jí vymykají.

Hra *Romeo a Julie* vede **dialog** jak s dobou předrenesanční, tedy se středověkem, tak s dobou postrenesanční, tedy především s manýrismem. Navíc – a to je u Shakespeara pravidlem – i v tragédii najdeme komické prvky (zde to jsou rozverní mladíci Merkucio a Benvolio, chůva aj., velkou roli tu hrají konverzační slovní hříčky), zatímco jeho komedie obsahují i vážné tóny.

Renesance navazuje na **antiku** a *Romeo a Julie* nejsou výjimkou: na zvyklosti starořeckého dramatu odkazuje nejprve Chór (původně sbor), uvádějící do jednotlivých fází hry: na začátku dokonce připomene, jak příběh dopadne (tak i antické tragédie: zpracovávaly mytologická témata, takže rozuzlení znal dopředu každý). Shakespeareův Chór se navíc obrací k divákům, což je charakteristickým znakem **autorského divadla**, na jehož pomezí se divadelník Shakespeare

pohyboval. Antickou inspiraci prozrazuje také postava Parise a konečně i některé motivy v promluvách (Julie: *Bohyně lásky má své hrdličky / a Amor létá na svých vlastních křídlech*).

Hlavní dějová linie se otevírá na plese Kapuletů, kde Romeo poprvé spatří Julii. Tento okamžik je ztvárněn jako **zjevení**: nadzemská je nejen Juliina krása, ale i cit, který se v obou mladých lidech v tom okamžiku probudí. Scéna staví do **kontrastu** velmi profánní veselici a dokonalou ideu vzácného citu (jenž je ovšem zase v kontrastu s dosud obvyklým tématem zjevení, jímž bývala božská osoba nebo světec, zatímco zde jde o plnokrevnou dívku). Vidíme, kam až Shakespeare takové téma posunul od časů třeba Petrarcových (tam láska k Lauře začíná v chrámu).

Oba mladí lidé jsou – a v průběhu hry se stále více stávají – i při svém mládí skutečnými svobodnými, nezávislými a odhodlanými **osobnostmi**. Julie se vymezuje svou vůlí proti konvenční matce i trochu komické chůvě, která má Julii samozřejmě stále ráda, ale již podléhá sebestřednosti stáří. Romeo odvrhne nepsaný zákon mezirodového nepřátelství a – dokonce opakovaně (viz zmínky o Rosalině) – hledá své osobní štěstí v nepřátelském táboře, za hranicemi vnučovány rodčovskou tradicí. V cestě za svou láskou dokáže i dvakrát zabít (Tybalta a Parise).

Vše, co můžeme nalézt ve hře jako celku, je zkoncentrováno v proslulé **balkonové scéně**. Renesanční – ale zároveň i moderní – důraz na osobní zkušenost a vlastní rozum i srdce (navzdory vyprázdňenosti obecně sdílených slov) prezentuje Julie, když hovoří o Romeově jméně: *Vždyť ty jsi ty, i kdybys nebyl Montek. / Co je to Montek? Ruka, noha, tvář / anebo nějaká část těla? / To přece není Montek! vyměň jméno! / Co je to jméno? / To, čemu se říká „růže“, / pod jiným jménem vonělo by stejně*.

Netradičně, tj. velmi pozemsky, neboť bohatý na zkušenosti se světem, vystupuje mnich otec Vavřinec. Připomíná (podobně jako jinde i chůva), že v náklonnosti muže k ženě hraje koneckonců velkou roli **erotika a sexuální přitažlivost**: *Vždyť žena padnout důvody má pádné, / když muž sám sebe vůbec neovládne. (...) Tys bláznil jen po ženském klíně!*

Shakespeare psal Romea a Julii ve stejné době jako svou nejpopulárnější komedii, **Sen noci svatojánské**. Obě hry mají dokonce i společné motivy: ve Snu athénští divadelní ochotníci inscenují antické drama o Pýramovi a Thisbé, což je příběh babylonských milenců ze zneprátelených rodů, jenž skončí podobně jako Shakespearova tragédie.

Romeo a Julie tvoří adolescentní **pár**, velmi **životný ve svých myšlenkách, slovech i činech**, a jejich **vztah je oboustranně absolutní**. Jejich příběh je však **kontrastně** zarámován dominancí **nadreálných sil**. Všimněme si, že o příčině nepřátelství mezi Monteky a Kapulety se nedozvídáme nic: ta propast tu prostě je odněkud z minulosti a racionálními prostředky ji nelze překlenout.

A úskok, který v zájmu obou milenců nastrojí otec Vavřinec, je sice sofistikovaný, ale tím zároveň lidsky omezený a zranitelný, neboť nepočítá s nepředvídatelnou náhodou, která způsobí, že Romeo se nesetká s Vavřincovým poslem, a že tedy zprávě o Juliině smrti uvěří. Ovšem na druhou stranu skutečné vyvrcholení hry ukazuje, že ani tento krutý osud není nejvyšší instancí: tou je ideální, bezmezná a hluboká **láska** obou mladých lidí, která jediná dokáže oba rody smířit.

Téma lásky rozdělené nepřátelstvím prostředí, rodů či náboženství bylo – v duchu shakespeareovské inspirace – v následujících staletích využito několikrát. Polský autor historického realismu **Henryk Sienkiewicz** napsal román **Quo vadis** (1896) ze starověkého Říma: kniha vypráví o lásce mezi křesťanskou dívkou z katakomb a mladým patricijským Římanem. Český spisovatel **Alois Jirásek** v románu **Temno** (1915) z doby pobělohorského náboženského útlaku líčí milostný vztah katolického mladíka a dívky z tajně českobratrského rodu. **Jan Otčenášek** napsal novelu **Romeo, Julie a tma** (1958), v níž se za Druhé světové války pražský student rozhodne zachránit židovskou dívku před deportací do koncentračního tábora. A v r. 1957 vznikl americký muzikál **West Side Story** (hudba **Leonard Bernstein**), který líčí lásku chlapce a dívky ze zneprátelených newyorských pouličních gangů Tryskáčů a Žraloků.

<https://www.studentpoint.cz/2010/08/04/romeo-a-julie-drsna-romantika-na-prazskem-hrade/>
<https://business.facebook.com/RomeoAndJulietMovie/photos/a.377115835648820/2575873652439683/?type=3&theater>

